

מכמני המדרש לפרשת ויגש

מים ראשונים: כבר הקדשנו מספר דפים למכמני לשון המדרשים על הפרשות, כולל פרשות מספר בראשית: שמיוסדות על **מדרש בראשית רבה** המלווה את הספר כמדרש פרשני, לכל אורכו ותוכו רצוף אהבת הלשון העברית בעושר פתגמים ומאמרים.¹ והנה הגיע תורה של פרשת ויגש. בקריאת הדף ליד שולחן השבת, מומלץ שהקורא יקריא תחילה רק את הביטוי וייתן למסובים את האפשרות: א. להסביר את משמעות הביטוי, ב. למצוא את הקשר לפרשה.

ברח משלוש והדבק בשלוש

משמעות: יש דברים שמוטב להתרחק מהם, ויש שמומלץ לדבוק בהם.
בראשית רבה צג א: א"ר חנינא: בָּרַח מִן שְׁלוֹשׁ וְהִדְבַק בְּשְׁלוֹשׁ. ברח מן הפקדונות ומן המיאונים ומלעשות ערבות בין אדם לחבירו. הדבק בחליצה, ובהפרת נדרים, ובהבאת שלום שבין אדם לחבירו, א"ר ברכיה א"ר שמעון בר אבא לית שמיה פקדון אלא פוק דון.²

מלכים מתדיינים אלו עם אלו, אנו מה אכפת לנו?

משמעות: הגדולים ובעלי השררה והכח מתכתשים ביניהם, אנחנו (הקטנים) "לא בעסק".
בראשית רבה צג ב: "כי הנה המלכים נועדו, עברו יחדיו" (תהלים מה ה) - זה יהודה ויוסף. "עברו יחדיו" - זה נתמלא עֲבָרָה על זה וזה נתמלא עֲבָרָה על זה ... "רעדה אחזתם שם" - אלו השבטים. אמרו: מלכים מתדיינים אלו עם אלו, אנחנו מה אכפת לנו? יאה למלך לְהִדְיֵן (להתדיין) עם מלך.

דבר דבור על אופניו

משמעות: לדבר באופן ברור, להסביר בצורה פשוטה ומובנת לכל.
בראשית רבה צג ג: "תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו" (משלי כה יא) - ... מה אופן זה מראה פנים מכל צד, כך היו דבריו של יהודה נראים לכל צד בשעה שדיבר עם יוסף.³

קשר חבל בחבל ומשיחה במשיחה

משמעות: לפתור משימה קשה צעד אחרי צעד, בחיבור מסודר וסבלני של מאמץ מתמיד והסקה לוגית משלב לשלב.

בראשית רבה צג ד: "מים עמוקים עצה בלב איש, ואיש תבונות ידלנה" (משלי כ ה) - לבאר עמוקה מלאה צונן והיו מימיה צוננים ויפים ולא הייתה בריה יכולה לשתות הימנה. בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה בנימה ודלה הימנה ושתה. התחילו הכל דולים הימנה ושותים. כך, לא זו יהודה משיב ליוסף דבר על דבר, עד שעמד על ליבו.⁵

¹ ואגב בראשית רבה, לא נימנע מלהזדקק למדרשים אחרים כגון מדרשי תנחומא על הפרשה.
² מקור דרשה זו הוא בירושלמי יבמות פרק יג הלכה א: "לא כן תני: ברח מן שלש והידבק בשלש. הידבק בחליצה, ובהיתר נדרים, ובהבאת שלום. וברח מן המיאונים ומלהיות ערב. ומלהיות בעל פיקדון. אמר רבי שמעון בר בא: לית שמיה פיקדון אלא פוקדון". בפקדון יש פקידת דין. לא נדון כאן בכל שישה המקרים, רק נציין שההקשר לפרשת השבוע היא הערבות של יהודה ליעקב על בנימין. הפסוק שהמדרש מזכיר שם הוא מספר משלי ו א: "בְּנֵי אִם עֲרֵבֶת לְרַעַךְ תִּקְעֶת לְזֵר כְּפִיד" - פסוק שנדרש במקומות רבים. ראה דברינו **אני ואתה עומדים בזירה** בפרשת יתרו וכן **כל ישראל ערבים זה בזה** בפרשת בחוקותי. ורק נציין עוד שמקור מרכזי לערבות ההדדית בעם ישראל הוא מפרשת יוסף ואחיו. מדברי יהודה: "אנכי אערבנו מידי תבקשנו" ומעמידתו האיתנה בפרשת ויגש. אין ציווי מפורש בתורה: הווי ערבים, ערוב לרעך וכו'. המקור הוא ספר בראשית ערבות יהודה, אין בכל תר"ג מצוות מצוה שאדם מישראל יערוב לחברו!
³ ובביטוי הסמוך: "משיב דבר על דבר, עד שעמד על לבו". אופן הוא גלגל, והדיבור המסודר והמתוחכם שניתן להבינו באופנים שונים מזכיר את תנועת הגלגל שמתקדמת בבטחה קדימה אבל המתבונן מהצד שם לב להתחלפות מיתרי הגלגל. עוד על הפסוק ממשלי, ראה באבות דרבי נתן נוסח ב פרק א: "הווי מתונים בדין - שכל מי שהוא מתון בדין, הוא משיב את הדין ומוציאו על אופניו, שנאמר: תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו". ובמדרש משלי על הפסוק: "מפני מה זכו אנשי חזקיה מלך יהודה לאריכות ימים? מפני שהיו מתונים ומישיבין את הדין, שנאמר: תפוחי זהב במשכיות כסף וכו'". והרמב"ם בפתחה למורה נבוכים מרחיב במשל זה של תפוחי זהב במשכיות כסף ורואה בו יסוד מוסד לתורת המשלים וחכמת הנסתר: "אמר החכם תפוחי זהב במשכיות כסף ... התבונן כמה נפלא הוא הדבר הזה בתיאור המשל המחוכם".
⁴ השווה עם משלי יח ד: "מים עמוקים דְּבָרֵי פִי אִישׁ נָחַל נָבֵעַ מִקּוֹר חֲקֵמָה". יש מים עמוקים שגם נובעים ויוצאים באופן ברור ויש מים עמוקים שצריך איש תבונות על מנת להעלותם. שים לב איזה משניהם בחר הדרשן לדמות את דברי יהודה ליוסף!
⁵ גם ביטוי זה זכה לאזכור רב כשיטה נכונה ללימוד והסברה, ראה שיר השירים רבה פרשה א על חכמת המשל של שלמה שבעזרתה ניתן לסבור תורה: "לבאר עמוקה מלאה מים והיו מימיה צוננים ומתוקים וטובים ולא הייתה בריה יכולה לשתות ממנה, בא אדם אחד וספק לה חבל בחבל משיחא במשיחא ודלה ממנה ושתה התחילו הכל דולין ושותין". ראה שוב בפתחה למורה נבוכים ציטוט

בִּיה אתה מעביר עלינו

משמעות: אתה עושה לנו עוול ודן אותנו שלא כדין.⁶

בראשית רבה צג ו: בי אדוני – בִּיה אתה מעביר עלינו אדוני, שכך אמרת לנו: "הוֹרְדְּהוּ אֵלַי וְאֶשְׁיֵמָה עֵינֵי עַלְיוֹ" (בראשית מד כא) – זו היא השמת עין? נהפך הדבר שאמרת לסמיות עינים.

שימת עין – סמיות עין

משמעות: שימת העין שמשמעותה בד"כ לטובה – שמירה, נהפכה לסמיות העין – לעיוורון. משחק מילים בין לשים ובין לסמא.

מקור: המדרש בביטוי הקודם.⁷

בעל אכסניא של הקב"ה

משמעות: כינוי לבנימין שבחלקו נבנה בית המקדש.

בראשית רבה צג ו: על חיבת העין בא, על אכסניא של הקדוש ברוך הוא, שנאמר בו: "חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכני".⁸

בעיטה זו מן בית אבא

משמעות: מעשה שעושה מישהו או תכונה שמתגלית באופיו ובמעשיו, שמעידה מה מוצאו. בפרט, במקרים של עימות עם מישהו שבמהלכו עולה ההרגשה שהאיש הזה "שבעט בנו" הוא בעצם "משלנו".

בראשית רבה צג ו: כיון שאמר (יהודה ליוסף): ממך אני מתחיל, רמז למנשה ובעט בעיטה אחת וזעת כל הפלטיין, אמר (יהודה לעצמו): בעיטה זו מן בית אבא. וכיון שראה הדברים כך, התחיל מדבר דבורים רכים: "אדוני שאל את עבדיו לאמר וכו'".⁹

בנימין תתפוס ושלום בבית אבא?

משמעות: תיתן מכה קשה או תגרום נזק גדול ותחשוב שאפשר להמשיך כאילו לא אירע דבר?

מדרש זה, בדברינו **המשל הזה** בשיר השירים. ועוד בפירוש מלבי"ם למשלי יח ד: "עד שהאדם שרוצה לדבר ולהציע דברי החכמה, צריך לקשור חבל בחבל משיחה במשיחה עד יוציא המים מן העומק וידלנה למעלה". חובת הדורש לספק את החבל ולדלות את דבריו באופן שיובנו לקהל ולא רק לאנשי תבונות.

⁶ ראה ביה או ביה או ביה או ביה בשמות רבה כז ט: "כל הימים שאדם חבר, לא איכפת לו בצבור ואינו נענש עליו. נתמנה אדם בראש ונטל טלית, לא יאמר: לטובתי אני נזקק, לא איכפת לי בצבור. אלא כל טורח הצבור עליו. אם ראה אדם מעביר בִּיה על חברו, או עובר עבירה ולא ממחה בידו, הוא נענש עליו. ורוח הקדש צווחת: בני אם ערבת לרעך" – אתה ערב עליו. "תקעת לזר כפיך". ראה דברינו נצחת או נצתי בפרשת יתרו. חזרנו למוטיב הערבות לעיל (הערה 2). עוד על ביה ובמשמעות של יצר הרע (שגורם לאדם לעשות עוולות), ראה ויקרא רבה יז פרשת מצורע על הצלם ששם מנשה בבית המקדש: "אמר רבי אחא: ביה, ביה! התושב מפנה לבעל הבית".

⁷ ובהמשך המדרש שם גם הביטוי "חיבת העין" שגם הוא מתפרש לחיוב או לגנאי.

⁸ המדרש שם שרק קטע קטן ממנו הבאנו, שם דברים מאד קשים של יהודה כנגד יוסף, כגון שהוא "להוט אחר הזכרים" כמו פרעה, שמילה שלו איננה מילה כמו פרעה, ומזהיר אותו "שלא ילקה אותך האיש", היינו יוסף, כמו שלקה פרעה הקודם כשלקח את שרה וכמו שלקו אנשי שכם ועוד. באמצע נאום קשה ומתריס זה, נכנס המשפט הקצר שהבאנו, שאומר: על בנימין שהוא חיבת עין אתה מתגולל? על מי שהוא בעל האכסניא של הקב"ה – שבחלקו עתיד להיבנות בית המקדש? נראה שנאום זה צריך עיון מיוחד ואפשר שהדרשן שם בפי יהודה דברים קשים שהיה רוצה לומר לשלטון הרומאי המושחת והמדכא. וגם את המשפט שהבאנו, שאומר שבעצם כל מטרתכם, רומאים, היא לבוא על בית המקדש הוא האכסניא של הקב"ה. נראה שאפשר להוציא ביטוי נאה זה מתוך ההקשר הקשה של נאום יהודה (הוא נאום הדרשן כנגדרומא) "בעל אכסניא של הקב"ה" ולהשתמש בו גם בימינו לכל מי שמקים ועושה אכסניא ללימוד תורה ותפילה.

⁹ אנחנו עדיין בנאום הקשה של יהודה כנ"ל. את כל הנאום הקשה מבסס המדרש על הפסוק הראשון בפרשה: "ויגש אליו והודה ויאמר בִּי אֲדֹנָי יְדָבָר נָא עֲבֹדְךָ דָּבָר בְּאֲזֵי אֲדֹנָי וְאֵל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כָּפַרְעָה". המילים "דבר", "כמוך כפרעה" הם הביטוי. אך בפסוק הסמוך שבו מתחיל עיקר הנאום: "אדוני שאל את עבדיו לאמר וכו'" משתנה כליל הטון לדיבור רך ומפייס (אם לא מתחנן). מה גם לשינוי שם? בעיטה שבעט מנשה! "בעיטה זו מן בית אבא" אומר יהודה ומשנה את גישתו ודיבורו מן הקצה אל הקצה. ללמדך, אומר הדרשן, שיהודה כבר מבין מול מי הוא עומד. מכאן ואילך ידבר יהודה בשני מישורים: במישור החיצוני והגלוי וכפשוטו של דיבור – אל שליט מצרים. אבל במישור הפנימי והסמוי – הוא מדבר אל יוסף מבית אבא. ובסימן ז' הסמוך דרשה אחרת לפיה הבעיטה רק גרמה להקשחת העימות: "מה עשה יוסף באותה שעה? אותו עמוד של אבן שהיה יושב עליו בעט בו ועשאו גל של צרורות. מיד תמה יהודה ואמר: זה גבור כמותנו! באותה שעה אחז יהודה חרבו לשולפה מתערה ואינה נשלפת לו. אמר יהודה: ודאי זה ירא שמים הוא, לכך נאמר (קהלת ז) החכמה תעוז לחכם".

בראשית רבה צג ז: אמר רבי יוחנן: בשעה שתפס יוסף הצדיק את בנימין ואמר להם לאחיו: "האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד", אמר לו יהודה: בנימין תתפוס, ושלוש בבית אבא?¹⁰

שמה בתך באנו ליקח?

משמעות: אנחנו בקשנו ממך דבר? לנו אין שום דרישות ממך, לא באנו לעורר שום ריב.
בראשית רבה צג ח: "אדוני שאל את עבדיו וגו'"; אמר לו יהודה: מתחילה באת עלינו בעלילה: כמה מדינות ירדו למצרים לשבר אוכל ולא שאלת אחד מהם כמו ששאלת אותנו. שמה בתך באנו ליקח או אתה סבור לישא את אחותנו? אף על פי כן לא כסינו ממך דבר.¹¹

הלך החבל אחר הדלי

משמעות: צרה אחרי צרה. הדלי נפל לבאר ואחריו גם החבל ואין עוד אפשרות לדלות את הדלי.
תנחומא פרשת ויגש סימן ה: אמר יהודה ליוסף מה נאמר לאבא, א"ל: אמור לאביך הלך החבל אחר הדלי.¹²

שלא תעמיד את השעה

משמעות: לא להחמיץ את השעה, לא לאבד זמן.¹³
בראשית רבה צג י: מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו, שלא תעמיד את השעה.¹⁴

הלכו בנדרים אחר שיחת בני אדם

משמעות: בקביעה בנדרים מה כלול ומה לא כלול בנדר שאדם נדר, לא שופטים לפי לשון המקור (או המשנה), או הגמרא, או כל יצירה ספרותית) אלא עפ"י הלשון המקובלת בשפת היום יום, כולל הלשון המקומית.
מסכת ראש השנה יב ע"ב: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם".¹⁵

הכניסו חמה לעיר

משמעות: להקדים להיכנס לעיר ולמקום מוגן מבעוד יום, כאילו האדם מכניס את החמה לעיר.
בראשית רבה צד ב: אמר להם אל תפסעו פסיעה גסה ואל תעמידו עצמכם מדברי תורה, והכניסו חמה לעיר.¹⁶

אני יש עלי שבעים נפש

משמעות: יש לי נפשות רבות לפרנס ודאגות רבות.

¹⁰ עיקר חסר בדרשה. הפסוק מצוטט חלקית וחסר סופו שהוא עיקר הדרשה: "האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם". איזה מן שלום הוא זה זועק יהודה כלפי יוסף? אין גם ספק שמי שחילק את קריאת התורה לפרשות (וגם לסדרים בקריאה הארץ ישראלית) והפריד בין סוף פרשת מקץ ותחילת פרשת ויגש, בשיא הדרמה הגדולה של התעמרות יוסף באחיו, עשה זאת במתכוון. השומע את סיום הפרשה במילים: "ואתם עלו לשלום לאביכם" לא יכול שלא להניד בראשו: איזה מן שלום הוא זה?!

¹¹ רמז למעשה שכם ודינה?

¹² בקטע קודם שם, מתעמתים יהודה ויוסף: "אם אני אוציא חרבי מנרתיקה, אמלא כל מצרים הרוגים (דברי יהודה). א"ל יוסף: אם תוציא חרב מנרתיקו, אני כורכו על צוארך. אמר ליה יהודה: אם אפתח את פי, אבליע אותך. אמר ליה יוסף: אם תפתח פיך, אני סותמו באבן". ואז מתרכז יהודה ופונה אל רגשותיו של יוסף (של השליט). וזה עונה לו במשל החבל והדלי. בפשטות יש לומר שמשמעות הביטוי בהקשר הפרשה הוא: לך תגיד לאביך שגם בנימין "איננו". אבל יש קושי במשל זה, כי מי כאן הדלי ומי כאן החבל? לפיכך יש שמבקשים ללמוד ממשל זה, כמו גם מדברי יהודה "מה נאמר לאבא" שבשלב זה יהודה כבר חושד בשליט העומד לפניו שהוא בעצם יוסף ויוסף מבין שחושדים בו מי הוא באמת, והם מנהלים כאן דיאלוג סמוי ושנון.

¹³ שמי שמהסס ולא מקבל החלטה דומה לי שחושב שאפשר לעצור את הזמן (את השעה) מלכת.

¹⁴ ולהלן גם עצות נוספות שנותן יוסף לאחיו: "אל תפסעו פסיעה גסה ואל תעמידו עצמכם מדברי תורה וכו'". ראה פירוש רש"י ואחרים לפסוק: "אל תרגזו בדרך". ובאשר לדברי תורה אם להימנע מהם בדרך או לא, ראה גמרא תענית י ע"ב: "אל תרגזו בדרך, אמר רבי אלעזר: אמר להם יוסף לאחיו: אל תתעסקו בדבר הלכה, שמה תרגזו עליכם הדרך. איני? והאמר רבי אלעאי בר ברכיה: שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראויין לישרף! ... לא קשיא; הא - למיגרס, הא - לעיוני". דברי תורה - כן, בירורי הלכות - לא. לשון פסוקים ומשניות - כן. לפלפל ולהתעמק - לא. ואולי הכי טוב אגדתא ומדרשים.

¹⁵ כך הלשון בגמרא: "לשון בני אדם" - בדיון מה היא "שנה" לגבי נדר. כך גם במסכת יומא עו ע"ב לגבי הנודר הנאה נ"התירושו", בגמרא נדרים ל ע"ב בנודר מן "הילודים" (שכבר נולדו) מן "הנולדים" (שעתידים להיוולד, רש"י), "הנודר מן המבושיל" אם אסור גם בצלי או בשלוק (גמרא נדרים מט ע"א) ועוד. ומעניין שלשון "לשון בני אדם" מובא בבראשית רבה בלשון "שיחת בני אדם", משמע שגם לשון בני אדם יכולה להיות בגוונים שונים. ראה "דברי תורה" בהערה הקודמת.

¹⁶ שוב, דברי יוסף לאחיו. ראה הביטוי "שלא תעמיד את השעה" והערה 14 לעיל. ראה עוד בבראשית רבה צב ו פרשת מקץ על הפונדקאי שהיה גוזל את אורחיו בלילה ורבי מאיר הערים עליו ואמר שיש לי אח שנקרא "כי טוב" והוא יוצא לדרך רק איתו. וכשיצא רבי מאיר בבוקר לדרך שאל אותו הפונדקאי: איפה כי טוב אחיך? ענה לו בפסוק: "וירא אלהים את האור כי טוב".

בראשית רבה צד ה: "ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק" ... אמר: מה אבא היה להוט אחר גרונו, אף אני להוט אחר גרוני.¹⁷ ... אמר: מה אבא שינה בין בניו, אף אני משנה בין בני. ¹⁸ חזרתי ואמרתי: אבא לא היה עליו אלא טרחות נפש אחת בלבד, אבל אני יש עלי טרחות שבעים נפש.¹⁹

מיוסף הוציאו ולישכרו לא הכניסו

משמעות: הפסדת משני הכיוונים, בדומה לביטוי "יצא קרח מכאן וקרח מכאן" (בבא קמא ס ע"ב), **בראשית רבה צד י:** הסיפור על ההתפלמסות של השומרונים עם רבי מאיר לגבי מוצאם של השומרונים. השומרונים טען שהם מבני יוסף ורבי מאיר דחה אותו בקש שהם מצאצאי יששכר, שכן כתוב בפרשתנו, בראשית מו יג: "ובני יששכר תולע ופנה יוב ושמרן". וכשבא אותו שומרונים לפני הפטריארך נשיא השומרונים, אמר לו: חייך, משל יוסף הוציאו ולישכרו לא הכניסו.²⁰

הוציא שם לשם המאורע

משמעות: מתן שמות, בפרט לתינוקות הנולדים, בהקשר לאירוע מסוים. **בראשית רבה צד ח:** "ובני בנימין בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן, אחי וראש מופים וגוי", בשעה שעמד יוסף עם בנימין שאלו: יש לך בנים? אמר לו: הן. ... – ומה שמם? אמר לו: היה לי אח אחד והיו מעשיו נאים ונעימים ונשבה ממני. והוצאתי להם שמות לשם המאורע שלו: בלע שנבלע ממני, בכר שהיה בכור לי, אשבל שנשבה ממני ... נעמן שהיו מעשיו נאים ונעימים, אחי שהיה אחי ודאי וכו'".²¹

חבר אני למסרות?

משמעות: אני לא חבר למי שמוסר את חברו. **בראשית רבה פרשה צד סימן ט:** עולא בן קושר תבעתו המלכות. עמד וברח אצל ר' יהושע בן לוי ללוד. שלחו שליחים אחריו. נטפל לו רבי יהושע בן לוי ופייסו ואמר לו: מוטב שייהרג אותך אדם, ולא ייענש הצבור על ידו. נתפייס לו ומסרו להם. היה אליהו מדבר עימו, כיון שעשה כך, לא בא אצלו. התענה (ר' יהושע בן לוי) שלושים יום – ונראה לו. אמר לו: מה טעם נתבטל מר? אמר לו: וכי חבר אני למסרות?²²

הסוס לנגדי וקלף הבצל?

משמעות: אני רואה שיש לך רכוש (הסוס לנגדי) ואתה אומר שאין לך כלום (שהכל הלך כמו בצל שהתקלף שכבה אחרי שכבה)? **מקור בפרשה:** דברי יוסף למצריים: "ויאמר יוסף הבו מקניכם ואתנה לכם במקניכם אם אפס כסף" (בראשית מז טז), לאחר שהם אומרים לו: "הבה לנו לחם וקמה נמות נגדך כי אפס כסף". ואמנם מיד אח"כ כתוב: "ויביאו את מקניהם אל יוסף ויתן להם יוסף לחם בסוסים ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים וינהלם בלחם בכל מקניהם בשנה ההוא".

¹⁷ שיצחק ביקש לאכול מציד עשו בנו ואני להוט ללכת ליוסף שיאכילני בשנות הרעב.
¹⁸ שאבא העדיף את עשו ואני מעדיף את יוסף. מדרש זה עומד בניגוד גמור לגמרא בשבת י ע"ב ובראשית רבה פד ח: "לעולם אל ישנה אדם בין הבנים". יעקב לא מתחרט במאומה על העדפת יוסף שבראשית פרשת וישב.
¹⁹ סוף דבר, זה התירוץ של יעקב שהוא יורד למצרים בניגוד ליצחק אביו שלא ירד. ראה דברינו [אל תירא מרדה מצרימה](#) בפרשה זו. וטרחות נפש אחת של יצחק צריכה עיון. נכון שהיו לו רק שני בנים, אבל רק "נפש אחת"? והביטוי עצמו מזכיר את דברי יעקב במקום אחר (פרשת וישב): "עלי היו כולנה".
²⁰ ראה הביטוי בגמרא יבמות סא ע"ב: "יצתה מכלל קטנות ולכלל בגרות לא באתה". ובגמרא חולין קכא ע"ב: "יצתה מכלל חיה, ולכלל מתה לא באת". ראה גם ספר הישר לרבינו תם (חלק החידושים) סימן תקלה: "מיד יצאת וליד זה לא באת והרי היא הפקר". ובש"ת משאת משה יורה דעה א סימן כא: "דמכלל גויה יצאת ולכלל ישראל לא באתה".
²¹ אלה דברי בנימין שמסביר ליוסף את פשר השמות שנתן לבניו שכולם מבטאים געגועים ליוסף אחיו. כולם לשם מאורע אחד קשה שמלווה את כל חייו. כל השמות הניתנים בספר בראשית ואולי בתורה כולה הם "לשם המאורע", לעתים קרובות גם מאורע לעתיד: "פלג כי בימיו נפלגה הארץ נח – זה ינחמנו מעצבון ידינו". שמות כמעט שאינם חוזרים בתורה: אדם, שת, אנוש ... משושלח, שם, עבר, האבות, שמות השבטים ועוד. ראה דברי רבי שמעון בן גמליאל בבראשית רבה לו ז: "הראשונים, על ידי שהיו משתמשין ברוח הקודש, היו מוציאים לשם המאורע. אבל אנו, שאין אנו משתמשין ברוח הקודש, אנו מוציאים לשם אבותינו". ראה דברינו [מקרא שמות במקרא](#) בפרשת ויצא.
²² אליהו הפסיק להתגלות לר' יהושע בן לוי משום שהסגיר את עולא בן קושב ולמרות שנהג בכך כהלכה. כבר הארכנו לדון בסיפור זה בדברינו [סיעה של בני אדם](#) בפרשה זו. ראה שם.

כשם שאדם הולך, כך הוא בא

משמעות: כשמות שאדם יוצא (מסתלק) מן העולם, כך הוא עתיד להיכנס שוב בעתיד לבוא.²³ **בראשית רבה צה א:** בוא וראה: כל מה שהכה הקב"ה בעולם הזה מרפא אותן לעתיד לבוא. העורים מתרפאים, שנאמר: "אז תפקחנה עיני עורים" (ישעיהו לה ה), הפסחים מתרפאים שנאמר: "אז ידלג פֶּאֵיל פֶּסַח" (שם ו), והאֱלָמִים מתרפאים שנאמר: "וְתֵרֶן לְשׁוֹן אֱלִים" (שם) – הכל מתרפאים. אלא, כשם שאדם הולך כך הוא בא: הולך עור ובא עור, הולך חרש ובא חרש, הולך אֱלִים ובא אֱלִים, הולך פסח ובא פסח. כשם שהוא הולך לבוש, כך הוא בא לבוש... ולמה כשם שהאדם הולך כך הוא בא? שלא יאמרו: כשהם חיים לא ריפאם, משמתו ריפאם הקב"ה ואח"כ הביאם! דומה שאין אלה אותם, אלא אחרים הם. אמר הקב"ה: אם כן, יעמדו כמו שהלכו, ואח"כ אני מרפא אותם.²⁴

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: ויש מן הסתם עוד מכמני לשון יפים במדרשים על פרשת ויגש שלא הבאנו. נשמח לקבל הערות.

²³ איוב אמר: "עֲרֵם יצתי וְצִאתִי מִבְּטֶן אִמִּי וְעָרֵם אָשׁוּב שְׁמָה" (איוב א כא), אבל כאן הפוך. במצב שהאדם מסתלק מן העולם, כך הוא עתיד לחזור אליו ביום מן הימים.

²⁴ ובהמשך המדרש שם שגם החיות מתרפאות עפ"י נבואת ישעיהו: "זאב וטלה ירעו כאחד ואריה כבקר יאכל תבן" (סה כה) - הכל מתרפאים, חוץ מהנחש משום "שהביא מכה על הכל... שהוא הוריד הבריות לעפר". ראה מדרש זה גם בתנחומא סימן ח בפרשתנו. המדרש מיוסד על הפסוק: "ואת יהודה שלח לפניו", משם נגזר הדרשן (העורך) לדרשות על אחרית הימים ביהודה עפ"י ספר ישעיהו ובקשר רופף לפרשת ויגש. אבל טוב לסיים במדרש של רפואה וריפוי. המדרש לא מדבר על ריפוי במהלך החיים, זה ברור שיש וכבר הארכנו לדון בנושא זה בדברינו [ורפוא ירפא](#), וכן [אני ה' רופאך](#). המדרש מדבר על אנשים שנפטרים מהעולם עם פגיעה או מחלה. אנשים אלה לא יקומו לעתיד לבוא כשהם בריאים ונרפאים. הם יבואו בעתיד לבוא כמות שנפטרו, עם אותם פגעים ומחלות. או אז, לעיני כל, יתרפאו ויחזרו לאיתנם. הקב"ה לא מרפא בעולם האמת, אלא רק כאן עלי אדמות בחזרה לחיים. שנזכה כולנו לרפואה שלימה, לחוסן גופני, נפשי וחברתי, ויתקיים בנו הפסוק: "והמגפה נעצרה".